

Μέτρον πάντων άνθρωπος

Τιμητικός τόμος για τον Περικλή Σφυρίδη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σωτηρία Σταυρακοπούλου

ΙΑΝΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ
Κριτικός Λογοτεχνίας
Ιωάννινα

Ὁ Κολοβός
Αφήγημα

Τοῦ Περικλῆ Σφυρίδη

1943. Στά μέσα τοῦ Νοέμβρη ὁ γερμανικός στρατός ἐξόρμησε, ἀπό Τρίκαλα καί Γιάννινα, στήν περιοχή τῶν ἐνδιάμεσων βουνῶν –Κόζιακας-Περιστέρι-Τζουμέρκα–, κάνοντας ἐκκαθαριστική ἐπιχείρηση, γιά νά διαλύσει τά ἀντάρτικα τοῦ Ἄρη Βελουχιώτη καί τοῦ Ναπολέοντα Ζέρβα. Τά ἀντάρτικα αὐτά εἶχαν παραγίνει ἐνοχλητικά, ἰδίως στόν αὐτοκινητόδρομο Γιάννινα-Τρίκαλα, ὅπου γίνονταν διάφορα σαμποτάζ στίς γερμανικές φάλαγγες αὐτοκινήτων πού διάβαιναν. Τότε ὁ κόσμος ἀπό τά χωριά μας, μόλις ἄκουσε τό μαντάτο, πώς ἔρχονται οἱ Γερμανοί, φοβούμενος ἀντίποινα, γιά τίς ζημιές στίς φάλαγγες τῶν αὐτοκινήτων, πήρε ὅπως ὅπως τά βουνά, σχηματίζοντας ἕνα ἀλλόφρονο κοπάδι ἀπό ἀνθρώπους καί ζῶα. Μπροστά μπροστά κοπάδια ἀπό γιδοπρόβατα, μέ κουδούνια καί κυπριά, παραπίσω βόδια, γελάδια, ἔπειτα φορτωμένα μουλάρια καί ἄντρες, τέλος γυναικόπαιδα. Τή δεύτερη μέρα οἱ ὀδοιπόροι ἀγνάντεψαν ἀπό τά βουνά τοὺς καπνοὺς ἀπό τά σπίτια τῶν χωριῶν πού καίγονταν τό ἕνα μετά τό ἄλλο. Στούς καπνοὺς αὐτοὺς ἀπάντησαν οἱ κατάρες τῶν γυναικῶν γιά τοὺς πυρπολητές, στοὺς ὁποίους εὐχόνταν κακό βόλι, μαῦρη ζωή. Οἱ Γερμανοί, γιά ἐκδίκηση καί γιά νά μήν βρῖσκουν στέγη καί τροφή οἱ ἀντάρτες, ἔβαλαν φωτιά στά ἔρημα χωριά, σκότωναν ζῶα, γέρους πού ξέμειναν ἀπό δυνάμεις, ἄδειαζαν βαένια μέ κρασί. Ἡ δική μας ζημιά ἦταν δυό σπίτια καί δυό ἀχερῶνες. Τό παλιό σπίτι, κοντά στά χωράφια, πού εἶχε καεῖ καί τό 1912 ἀπό τοὺς Τούρκους καί τό νέο σπίτι, πού χτίστηκε στό κέντρο τοῦ χωριοῦ, νά ἴναι κοντά στό σχολεῖο πού ἦταν δάσκαλος ὁ πατέρας. Τρία χρόνια ζήσαμε στή μεγαλύτερη ἀχερώνα, στενάχωρα, μέ δύσκολη ἀνοχή μεταξύ μας. Μέ πολύ καπνό, ὅταν ἀνάβαμε φωτιά, χωρίς παράθυρα, χωρίς καλό ρουχισμό, χωρίς πιάτα, κουτάλια, κατσαρόλες, ταψιά καί ἄλλα σκευή. Ἀλλά καί χωρίς μέλι καί κερὶ, γιατί οἱ Γερμανοί πολυβόλησαν τίς ἐφτά κυψέλες μας, τό μέλι ἔτρεξε ἀπό τίς τρύπες στή γῆ καί τά μελίτσια πέθαναν τόν χειμῶνα ἀπό ἀσιτία. Καλύτερα, πολύ καλύ-

τερα, ήταν τὰ καλοκαίρια πού βγαίναμε στην ύπαιθρο, μπορούσαμε νά περπατάμε ξυπόλητοι, νά κοιμώμαστε κάτω από τὰ ἴστρα, νά μή νοιαζόμαστε γιά τό κρύο, τούς βοριάδες καί τὰ χιόνια.

Τό 1946 ἀποφασίστηκε νά φτιάξουμε τό παλιό σπίτι. Τό πρῶτο πού χρειάζοταν ήταν ἡ ξυλεία, ἔπειτα οἱ πλάκες τῆς σκεπῆς. Δάσος κατάλληλο γιά ξύλα σπιτιῶν δέν εἶχαμε στό χωριό μας. Στην ἀνάγκη μιὰ μικρή ομάδα πῆγε τόν χειμῶνα κοντά στό χωριό Ἀνήλιο, ἀπέναντι ἀπό τό Μέτσοβο, ὅπου, χωρίς ἄδεια καί ἄλλα χαρτιά, ἔκοψε καί ξεφλούδισε ἐλατήσια ξυλεία γιά τό φτιάξιμο τοῦ σπιτιοῦ. Τόν Μάη ἡ ἴδια ομάδα πῆγε καί κατέβασε τήν ξυλεία στόν Ἄραχτο. Μέ τό ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, πού τέτοια ἐποχή εἶναι ἰσχυρότερο καί τή βοήθεια τῶν ἀνθρώπων γιालό-γιालό, μέ κάτι μακρυά ἐλάτινα καμάκια, ἡ ξυλεία ἔφτασε κάτω ἀπό τόν συνοικισμό μας. Ἐκεῖ οἱ ἀνθρωποι τήν ἔβγαλαν ἀπό τό ποτάμι καί τήν ἀπλώσαν στην ἀκροποταμιὰ νά στεγνώσει. Ἀπό τὰ ξεφλουδισμένα ἔλατα, πού γυαλοκοποῦσαν στό ἀνοιχτό πορτοκαλί χρῶμα τους, ἔλαμψε ὁ τόπος. Πολλοί βγαῖναν στίς ράχες νά τὰ ἀγναντέψουν. Ἀργότερα, ὅταν στέγνωσαν οἱ κορμοί, φορτώθηκαν ἀνά-δυσό σέ κάθε μουλάρι κι ἔφτασαν, κάνοντας μεγάλο κύκλο δρόμου, στην αὐλή τοῦ σπιτιοῦ. Ἕνας πατέρας μέ τὰ δυσό ἀγόρια του ἀνάλαβαν τήν ξυλεία. Ἡ ἐσωτερική πέτρινη σκάλα τοῦ σπιτιοῦ ἔδειχνε ποῦ θά ἔμπαιναν οἱ γρεντιές γιά τόν ὄροφο, ἐνῶ ψηλότερα, στό ὕψος τῶν τοίχων, θά ἔμπαιναν οἱ γρεντιές γιά τόν ξύλινο σκελετό τῆς σκεπῆς. Ἐκεῖ ψηλά σέ κάθε γρεντιὰ ἀντιστοιχοῦσαν δύο ψαλδάρια. Τό κάθε ψαλδάρι, μικρότερο ἀπό γρεντιὰ, στερεωνόταν στην ἄκρη μιᾶς γρεντιᾶς, ὅπου οἱ μαστόροι ἔκαναν μιὰ γερή κοφιά. Ἐπειτα τὰ ψαλδάρια καρφώνονταν στην κορυφή τους μεταξύ τους, ὥστε νά σχηματίζουν μέ τή γρεντιὰ ἰσοσκελές τρίγωνο. Καμιὰ εἰκοσαριά τέτοια ἰσοσκελή τρίγωνα ἔκαναν τό τσατί, τόν χοντρό σκελετό τῆς στέγης. Πάνω τους θά καρφώνονταν, ὀριζόντια, σανίδες καί πάνω στίς σανίδες θά ἐφαρμόζονταν οἱ πλάκες ἔτσι πού νά μήν μπαίνει νερό στό σπίτι ὅταν θά ἔβρεχε.

Στήν αὐλή, κάτω ἀπό τίς ψηλές σκαμιές μας, ἐκτός ἀπό τήν ξυλεία, ήταν ἀκουμπισμένες καί πολλές πλαγιαστές ντάνες ἀπό σχιστολιθικές πλάκες. Ἕνας ἔμπειρος πλακατζής μέ τήν παρέα του πῆγε καί τίς ἔβγαλε ἀπό μαντέμι στην Τσούκα, ἕνα σχεδόν τριγωνικό βουναλάκι μισή ὥρα δρόμο μακρυά ἀπό τό σπίτι μας («τσούκα» στά σλάβικα σημαίνει κορυφή). Οἱ πλάκες κουβαλήθηκαν δυσό δυσό κι αὐτές σέ κάθε μουλάρι καί ξεφορτώθηκαν μέ προσοχή νά μή σπᾶσουν στην αὐλή.

Ἐκεῖνες τίς μέρες, Ἰούλη τοῦ 1946, μιά γυναίκα ἀπό κεντρικότερη συνοικία, πού κάτι μᾶς χρωστοῦσε, μᾶς ἔφερε ἓνα κανελί, κάπως κοκκινωπό, ποντικάκι. Δέν ἦταν ἀκριβῶς ποντικάκι, ἀλλά ἔτσι ἔμοιαζε. Στήν πραγματικότητα ἦταν ἓνα λιλιπούτειο στρογγυλό κουταβάκι. Ἀπό τά ποντίκια παρουσίαζε μιά σοβαρή διαφορά, τοῦτο δῶ, παρόλη τήν ποντικίσια του κοψιά, δέν εἶχε τίποτε ἀπό οὐρά, ἦταν δηλαδή ὀλωσδιόλου κολοβό. Ἡ μάνα ἐνοχλήθηκε μ' αὐτό τό δῶρο πού τό 'δε περισσότερο σάν κοροϊδία, παρά σάν ξεχρέωμα. Τό κοίταζε μέ τέτοια καταφρόνια, σάν νά 'θελε νά τό πετάξει στά μούτρα τῆς γυναίκας πού τό 'φερε. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς περίμενε καμιά κότα ἢ κάτι τέτοιο, ἐπειδὴ εἶχε ράψει γιά κείνη τή γυναίκα στή ραπτομηχανή της κάποιο ροῦχο. Ὅμως κότα δέν φάγαμε.

Ἦμουν ὁ μικρότερος μέσα στήν αὐλή, ἐννιά χρονῶν. Γι' αὐτό θεώρησα ἀμέσως πῶς τό κανελί-κοκκινωπό ποντικάκι μου ἀνῆκε δικαιωματικά, κι ἔγινα ὁ προστάτης του. Οἱ ἄλλοι γελοῦσαν μέ τό ἐνδιαφέρον μου, ὄχι μόνο γιατί αὐτό δέν τοῦς γέμιζε τό μάτι, ἀλλά γιατί πίστευαν πῶς μακρῶς ἀπό τή μάνα του λίγες ἦταν οἱ ὄρες του ἢ ἔστω καί οἱ μέρες του. Ἄλλωστε θά μπορούσε νά τό φάει καμιά γάτα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς κι ἐγώ ἔβλεπα τό πράγμα κομματί ζόρικο, καθῶς δέν ἤξερα πῶς νά τό βολέψω. Ἐκεῖνο, ἄν καί τό πῆραν ἀπό τό βυζί τῆς μάνας του, δέν ἔκλαιγε, δέν φώναζε, δέν τήν ἀποζητοῦσε. Μᾶλλον τριγυροῦσε ἀμέριμνα, ὅσο δυνατόν νά περπατάει, καί χανόταν κάτω ἀπό τίς πλάκες. Τήν ἐπόμενη μέρα οἱ μαστόροι μου εἶπαν πῶς τό μικρό πρέπει νά φάει γάλα, ἀλλιῶς θά φοφήσει. Γάλα τέτοιον καιρό ποῦ νά τό βρῶ, τά πρόβατα βρίσκονταν στό βουνό, ὄρες μακρῶς. Οὔτε γίδες εἶχαμε στό σπίτι. Τί νά κάνω, τί νά κάνω; Ξαφνικά θυμήθηκα πῶς μέσα στό μαντζάτο μας εἶχαν ξεμείνει δύο χαρτονένοι τάλαροι μέ γάλα σκόνη. Ἦταν γιά τά παιδιά τοῦ σχολειοῦ, ἀλλά στό χωριό οἱ ἄνθρωποι, μαθημένοι μέ νωπό κασικίσιο ἢ προβατίσιο γάλα, δέν ἔβαζαν στό στόμα τους γάλα σκόνη. Οὔτε τά παιδιά τοῦ σχολειοῦ δέχονταν νά πιοῦνε γάλα σκόνη. Ἐτσι αὐτοί οἱ δύο τάλαροι εἶχαν ξεμείνει στήν ἄκρη γιά πέταμα. Ἐτρεξα καί πῆρα ἓνα τενεκεδάκι κονσέρβας, πού τό 'χα φτιαγμένο γιά τέτοια δουλειά, ἔριξα μέσα λίγο γάλα σκόνη, τό διάλυσα μέ νερό καί τό 'βαλα κοντά στή μύτη τοῦ μικροῦ. Ὅμως δέν ἔδειξε καμιά ὄρεξη νά τό δοκιμάσει. Πῆρα τότε τό κεφαλάκι του καί βούτηξα τή μουσούδα του μέσα στό τενεκεδάκι. Τραβήχτηκε μέ πείσμα, ἀλλά ἀμέσως μετά γλείφτηκε. Τό βούτηξα πάλι καί πάλι. Γλείφτηκε ξανά καί τελικά ἀναζήτησε τό τενεκεδάκι. Οἱ μαστόροι ἦρθαν νά τό δοῦν

νά πίνει γάλα σκόνη και κάρναν «τσούκ!, τσούκ!, τσούκ!...» τή γλώσσα στά δόντια τους.

Καθώς περνούσαν οι μέρες τό ποντικάκι λές και ζωήρευε, περπατούσε σταθερότερα, πιό γλήγορα και γνώριζε τή φωνή μου. Τό πρόσεχαν και ὄλοι νά μήν τό πατήσουν, ἐνώ ὁ καθέννας ἔλεγε τίς προβλέψεις του. Ὁ ἀδερφός μου ὁ Βασίλης, πού σπούδαζε δικηγόρος, δέν ἄφηνε εὐκαιρία νά μήν μέ πειράζει. Ἔγερνε τό σῶμα του πλαγιαστά και πίσω μέ ὕφος θαυμασμοῦ, σήκωνε τά φρύδια του, λέγοντας πώς αὐτό τό πλάσμα θά γίνει τρομερός σκύλος. Θά καθαρῖσει ὄλους τούς λύκους τῆς περιοχῆς, θά παλαίψει μέ λιοντάρια, μέ ρινόκερους, μέ ἐλέφαντες, μέ ἵπποπόταμους!... Ντρεπόμουνα λιγάκι τόν Βασίλη, πού ἄρχιζε τό ψαλτήρι κάθε φορά πού ἔβλεπε τό κολοβό ποντίκι νά τριγυρνάει στά πόδια μου. Πάντως κάτι γινόταν, τό ζωάκι ἔτρωγε ἀρκετό γάλα σκόνη κι ἔπαιρνε πάνω του. Τότε ἔγινε κάτι πού παραξένεψε τούς πάντες.

Ἡ αὐλή τοῦ σπιτιοῦ, μαζί μέ τό ἀνατολικό μέρος τοῦ κτιρίου, περιβαλλόταν ἀπό τό αὐλάκι πού περνούσε τό νερό γιά νά ποτίζονται οἱ κῆποι και τά χωράφια τοῦ συνοικισμοῦ. Αὐτό τό νερό κατέβαινε ἀπό τό βουνό Περιστέρι. Οἱ πηγές του ἦταν ψηλά, τρεῖς ὥρες δρόμο. Οἱ χωριανοί σέ παλιότερα χρόνια, μέ «προσωπική ἐργασία», ἀνοιξαν σέ δύσβατα μέρη αὐλάκια νά φέρουν τό νερό κάτω στό χωριό. Κάθε Ἰούνη καθαρίζαμε αὐτό τό παλιό αὐλάκι. Τώρα ἀκουγόταν σάν ἓνα ἐλαφρό, μόνιμο, βουητό, καθώς ἔπεφτε στήν Πλόσινα ἀπό ἓκατό μέτρα ὕψος. Ἄσπρο, κάτασπρο στήν πτώση του, ποτίζοντας τή μικρή κοιλάδα μας μέ τά πράσινα καλαμπόκια. Αὐτό τό δροσιστικό βουητό ἐρχόταν, θά λέγαμε, δεύτερο, γιατί πιό βαθύ και πιό δυνατό ἀκουγόταν τό βουητό ἀπό τό ποτάμι, τόν Ἄραχτο. Τά αὐτιά μας τά εἶχαν συνηθίσει και τά δύο τόσο πού, ἄν λ.χ. σταματοῦσε νά πέφτει τό νερό στήν Πλόσινα, γινόταν ἀμέσως αἰσθητό σάν κάτι ἀφύσικο.

Οἱ μαστόροι, στό αὐλάκι δίπλα στήν αὐλή, ἔφτιαξαν μιά αὐτοσχέδια γέφυρα. Ἐβαλαν μιά γερή μεγάλη πλάκα πάνω ἀπό τό αὐλάκι γιά νά περνοῦν ἀπέναντι χωρίς νά λασπώνονται. Ἐνώ κάτω ἀπό τήν πλάκα ἔτρεχε τό νερό ἐλεύθερα. Ἀπό τήν ἀπέναντι μεριά τοῦ αὐλακιοῦ, λίγο παρακάτω, δίπλα σέ δύο πουρνάρια, ἦταν δεμένη ἡ σκύλα μας. Πρόσφατα εἶχε γεννήσει δύο ἀνοιχτά κανελιά κουτάβια. Γέροι πού γνώριζαν ἀπ' αὐτά ἦρθαν μιά μέρα και κοίταξαν τά κουτάβια. Ξεχώρισαν τό ἓνα θηλυκό. Αὐτό, εἶπαν, θά γινόταν καλύτερο τσομπανόσκυλο, ἐνώ τό ἄλλο τό ἀρσενικό ἔπρεπε νά ἐξαφανιστεῖ γιά νά

τρέφεται καλύτερα τό θηλυκό. Όπως κατάλαβα, οί γέροι πρόσεχαν τά κεφάλια τών κουταβιῶν, τά κοίταζαν ἀπό δῶ, τά κοίταζαν ἀπό κεί. Όσο μεγαλύτερα ἔδειχναν τόσο ἄξια σκυλιά τά λογάριαζαν σά μεγάλωναν. Ὑστερα πρόσεχαν τόν λαιμό, πόσο χοντρός ἦταν, τά αὐτιά, πόσο στηλωμένα μπροστά, τά πόδια πόσο ψηλά καί τό σῶμα πόσο γερό. Ἐμένα δέν μοῦ ἄρεσε πού θά πετούσαμε στόν γκρεμό τό ἀρσενικό κουταβάκι, ἀλλά κανένας δέν συμφωνοῦσε μαζί μου. Λές καί δέν ἦταν κᾶν θέμα γιά συζήτηση. Ἐπειτα ἦρθε τό ἀνεπάντεχο καί ξέχασα τό κουταβάκι. Ὁ μικρός, καθώς φαίνεται, κάτι μυρίστηκε. Πέρασε τήν αὐτοσχέδια γέφυρα καί πῆγε στή σκύλα. Αὐτή δέν τόν φοβέρισε νά φύγει, ὅπως νομίζαμε, δέν τοῦ ἔδειξε τά δόντια της, ἀντίθετα τόν μύρισε, τοῦ κούνησε φιλικά τήν οὐρά της, τόν πῆρε κοντά της, τόν βύζαξε. Όλοι οί μαστόροι κι οί δικοί μου, μαζεύτηκαν κοντά στό αὐλάκι νά δοῦν τό παράξενο. Μᾶς κοίταζε κι ἡ σκύλα κουνώντας πάντα τήν οὐρά της, λές καί μᾶς θύμιζε τό ἀρπαγμένο κουτάβι της... Ἐκτοτε δέν ἔδινα γάλα σκόνη στόν μικρό Κολοβό. Οὔτε χρειάζοταν νά τόν φροντίζω. Δίναμε ὅμως περισσότερη τροφή στή μάνα σκύλα.

Τόν Σεπτέμβρη τά πρόβατα κατέβηκαν χαμηλά, κοντά στό ποτάμι, στό Κουλούρι ὅπως τό λέγαμε. Ὁ Κώστας εἶπε πώς θά πάρει τή μικρή σκυλίτσα στό κοπάδι, νά συνηθίσει ἀπό τώρα κοντά στά πρόβατα. Ἐγώ ἤθελα νά πάρει καί τόν μικρό Κολοβό, πού εἶχε μεγαλώσει καμπόσο. Ὁ Κώστας εἶχε ἄλλη γνώμη, θά πάρω τή σκυλίτσα πού εἶναι μεγαλύτερη, εἶπε. Τότε, εἶπα, θά ἔρθω κι ἐγώ μαζί μέ τόν Κολοβό. Ὁ Κώστας πῆρε τή σκυλίτσα κι ἔφυγε. Τρεῖς μέρες ἀργότερα πῆρα τόν Κολοβό καί κατέβηκα στό Κουλούρι. Στό Κουλούρι τό ἔδαφος δέν ἦταν στρωτό. Πολλά ρέματα, αὐλάκια, κατηφόρες, πέτρες, βᾶτα, τοῦφες, ἀγκάθια... (Τότε, πρὶν νά περάσει ἀπό κεί ἡ Ἐγνατία ὁδός.) Ἡ σκυλίτσα, πολύ πιό σβέλτα καί ἀνοιχτομάτα, τά κατάφερνε σχεδόν ἄνετα. Ὁ Κολοβός δυσκολευόταν, ἔτσι στρουμπουλός καί ἀδέξιος πού ἦταν, ὅλο κουτρουβαλοῦσε. Ὅμως δέν τό βράζε κάτω. Ἐτσι ἢ ἀλλιῶς ἔφτανε στό τέλος ἐκεῖ πού βρισκόμασταν, ὁ Κώστας, ἐγώ καί ἡ σκυλίτσα. Τά δύο κουτάβια θά τά λέγες ἀγαπημένα, συχνά ἔπαιζαν, κυνηγιόνταν, πάλευαν μέ ψευτοδαγκώματα, ἔκαναν διάφορα. Ἐκεῖ πού δέν ἔπαιζαν ἦταν στό φαί τους. Ἡ σκυλίτσα, μεγαλύτερη, δάγκωνε τόν Κολοβό, τόν ἔδιωχνε γιά νά τρώει μόνη της. Ἐκεῖνος φώναζε κλαψιάρικα, ἀλλά δέν ἔκανε πίσω. Ὁ Κώστας, πού ἀγαποῦσε τή σκυλίτσα, παραμέριζε τόν Κολοβό, ἀφήνοντας τή σκυλίτσα μόνη της στό ἀγκειό. Ἐμένα δέν μ' ἄρεζε

αυτό, αλλά δέν έλεγα τίποτα μπροστά στόν Κώστα. Τό αντίθετο γινόταν, όταν ό Κώστας έλειπε και τάιζα έγώ τά κουτάβια. Παραμέριζα τότε τή σκυλίτσα και άφηνα τόν Κολοβό νά τρώει όσο ήθελε εκείνος.

Πέρασε ό Σεπτέμβρης, μπήκαμε στόν Όκτώβρη. Ό καιρός άρχισε νά ψυχραίνει. Στίς είκοσι, τό πολύ είκοσιπέντε του μήνα, τά πρόβατα θά έπρεπε νά φύγουν για τά χειμαδιά. Θα κατέβαιναν στή Θεσπρωτία, κοντά στή Σαγιαάδα και στόν ποταμό Καλαμαά. Είχαμε μία έγνοια γι' αυτόν τόν τόπο, γιατί είχε τσακάλια πού 'ταν επικίνδυνα για τά πρόβατα και τ' άρνάκια. Τσακάλια δέν ήξερα, δέν είχα δεί ποτέ. Έλεγαν πώς ήταν κάτι σαν μικροί λύκοι πού φωνάζουν τή νύχτα. Τό κοπάδι μας θά έσμιγε μέ τό κοπάδι ενός Κονιτσιώτη προβατάρη, πού λεγόταν Σχίζας. Αυτός ό Σχίζας είχε καλό σκυλί-φύλακα. Έμεις καλό σκυλί-φύλακα δέν είχαμε. Είχαμε μόνο μία άπαντοχή στή σκυλίτσα μας νά βγει ράτσα. Όταν ήρθαν οι μέρες για τήν αναχώρηση στα χειμαδιά, ό Κώστας, χωρίς νά τό περιμένει κανένας μας, άποφάσισε νά πάρει μαζί του τή σκυλίτσα και τόν Κολοβό. Έγώ καταχάρηκα. Θα έμενα, όμως, όλο τόν χειμώνα στό χωριό.

Έκείνον τόν χειμώνα θά μέναμε στό σπίτι μας, τό παλιό, πού είχε πιά φτιαχτεί. Είχαμε τζάκι, τώρα, χωρίς νά μάς πουμπώνει ό καπνός, είχαμε παράθυρα μέ τζάμια πού έμπαινε ή μέρα μέσα, είχαμε κάμπωση άπλωσιά, είχαμε ζέστα, είχαμε λάμπρα πετρώλαδου μέ γυαλί, είχαμε συμμαζέψει και κάμποσα τσανάκια. Τά βράδια οι γυναίκες κάναν νυχτέρια, έπλεκαν, κεντούσαν, έγνεθαν. Έλεγαν παραμύθια, ιστορίες ή ποιήματα μακρόσυρτα, όπως του «Νεκρού άδερφου», «Του γιοφυριου τής Άρτας», «Του Κατσαντώνη», «Του γέρου κλέφτη»... Άριά και πού λαβαίναμε γράμματα από τόν Κώστα. Μας έλεγε πώς δέν είχαν θύματα από τά τσακάλια, πώς ό χειμώνας δέν ήταν βαρύς, πώς ή σκυλίτσα μεγάλωσε, πώς μαθαίνει νά φυλάει από τό σκυλί του Σχίζα. Σε άλλο γράμμα μάς έγραφε πώς ό Κολοβός έριξε άνάστημα και γίνεται μεγάλο σκυλί. Τόν Μάρτη μάς έγραφε πώς ή σκυλίτσα μέ τόν Κολοβό κάνουν καλό ζευγάρι, στήνονται άπέναντι από τό σκυλί του Σχίζα και στέκονται άλέστα. Στο τελευταίο γράμμα του, προτου νά ξεκινήσουν για τόν γυρισμό, μάς έγραφε πώς ό Κολοβός ξεπέρασε σε άνάστημα τό σκυλί του Σχίζα, κι ότι του παράβγαινε ακόμα και στό φύλαγμα.

Τόν Μάη τά πρόβατα θά γύριζαν από τά χειμαδιά, τό καλοκαίρι θ' ανέβαιναν πάνω στό βουνό.

Ένα άπόγευμα, πού δέν ξέρω πώς δέν ήταν κανείς άλλος στό

σπίτι. ἡ μάνα ἔμεινε πολλή ὥρα στή ράχη ἀγναντεύοντας. Ὅταν γύρισε, μοῦ εἶπε πὼς ἦρθαν τὰ πρόβατα. Πὼς θά ξενουχτοῦσαν στήν Κερασιά, καί πὼς ἡ ἴδια θά πήγαινε τώρα νά τὰ καλωσορίσει. Ἐμένα δέν μέ χωροῦσε ὁ τόπος, ἤθελα νά ἔχα φτερά νά πετάξω στήν Κερασιά. Φύγαμε μέ τή μάνα ἀμέσως μή μᾶς πιάσει ἡ νύχτα.

Ὅταν φτάσαμε στήν τοποθεσία Κερασιά ἦταν νύχτα, ἀλλά εἶχε φεγγάρι-μέρα, περπατώντας βλέπαμε τόν ἴσκιο μας. Τά πρόβατα ἦταν στήν κορφή μιᾶς μεγάλης πλαγιᾶς. Ἐκεῖ πού σταθήκαμε μέ τή μάνα, ἀπό τήν πάνω μεριά τοῦ δημόσιου αὐτοκινητόδρομου, εἶχε σάν ἀνάχωμα ἕνα ψηλό τοῖχο, κάπου δυό μέτρα, πού ἔκοβε ἀπότομα τήν πλαγιά. Ἡ μάνα ἔβαλε μιά φωνή ν' ἀκούσουν ἐκεῖ πάνω ὁ Κώστας μέ τόν Θανάση ὅτι φτάσαμε. Ἡ ἀπάντηση ἦταν ἄγρια ἀλυχτήματα, ἕνα βαρῦ-βαθῦ κι ἕνα λαφρύτερο, ἀπό δυό σκυλιά πού ἔτρεχαν τοῦ σκοτωμοῦ τόν κατήφορο τῆς πλαγιᾶς. Πίσω τους ἀκούστηκαν οἱ φωνές τοῦ Κώστα καί τοῦ ξάδερφου Θανάση Ζιώγου, πού τὰ καλοῦσαν νά γυρίσουν πίσω. Σέ μᾶς τίποτα δέν θύμιζαν αὐτά τὰ ἄγρια ἀλυχτήματα. Ὅταν τὰ δυό σκυλιά ἔφτασαν στήν ἄκρη τοῦ ψηλοῦ τοίχου, τό ἕνα στάθηκε κολόνα καί μᾶς κοίταζε. Τό ἄλλο ἔδωκε ἕνα σάλτο κάτω ἀπό τόν τοῖχο κι ἔρχόταν ἴσια καταπάνω μου. Ἡ μάνα εἶπε τότε ἕνα: «μή σκιάζεσαι». Ὅμως πὼς τό εἶπε, ἀπό πόσο μακρῶς ἦρθε ἡ φωνή της; Τό σκυλί μ' ἔφτασε, σηκώθηκε στά πίσω ποδάρια του κι ἔριξε τὰ μπροστινά του στίς δυό πλάτες μου, δεξιά-ἀριστερά. Ἐγὼ δέν ἤξερα τί μοῦ γινόταν. Δέν φώναξα, δέν τό ἔβαλα στά πόδια, δέν ἔκλαψα. Ἐμεινα σύξυλος, ἐκεῖ, χωρίς καμιά ἀντίδραση. Ἐνῶ ἕνα ἔντομο βομβοῦσε στά αὐτιά μου. Ἄκουσα πάλι τή φωνή τῆς μάνας μου πιό κοντινή: «...Ὁ Κολοβός εἶναι!...» Ὁ Κολοβός. Λέγοντας ἀπό μέσα μου σάν αὐτόματο αὐτή τή λέξη κάτι σάλεψε. Ὁ Κολοβός δέν μέ γαύγιζε τώρα, οὔτε μέ δάγκωνε πουθενά, μόνο ἔβαζε τό μεγάλο κεφάλι του ἀπό τή μιά κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά στό πρόσωπό μου μέ κάτι μαλακά γρυλίσματα. ...Ὁ Κολοβός... Ἐνιωσα ὀλοῦθε μιά ζέστα, σάν τότε πού κοκκινίζει τό πρόσωπό μας ἀπό ντροπή. Ὅλος ὁ γύρω τόπος μοῦ ἦταν γνωστός κι ὁ Κολοβός ἦταν αὐτό τό μεγάλο σκυλί... «Ὁ Κολοβός μου!» Ἀγκάλιασα τό ζεστό σῶμα του καί τό ἔσφιξα, ὅσο μποροῦσα, πάνω μου. Ἐκεῖνος μέ εἶχε ἀγκαλιάσει νωρίτερα. Τή στιγμή πού τό σκυλί ρίχτηκε πάνω μου τήν ἔφερα στό νοῦ μου πολλές φορές. Ποτέ δέν ξεκαθάρισα, ὅπως καί τώρα πού τό γράφω, ποιὰ ἦταν ἀκριβῶς τὰ αἰσθήματά μου. Σίγουρα πέρασα ἀπό τόν τρόμο στή χαρά, ἀλλά πὼς ἔγινε αὐτό; Πὼς προσπερνοῦσε ἀχαριαῖα τό ἕνα χρονικό κλάσμα μετά τό

άλλο; Πόση ώρα τράβηξε; Πόση ώρα κράτησα τήν ανάσα μου; Πόση ώρα μέτρησαν τά ρολόγια;

Άφου καλοσυνήλθαμε κι αλλάξαμε λίγα λόγια, άρχισαμε νά άνεβαίνουμε άμίλητοι. Παρακάμψαμε τόν ψηλό τοίχο άπό δεξιά και περάσαμε στό κάτω μέρος τής πλαγιᾶς. Έκει μᾶς περίμενε ή σκυλίτσα πού μᾶς ἔκανε πολλές χαρές, δίνοντας και καναδυό φιλικές σπρωξιές στόν Κολοβό πού τίς δεχόταν χαρούμενος. Τό ύψος τοῦ Κολοβοῦ ἔφτανε πάνω άπό τό λουρί μου κι ὄλη ή κορμοστασιά του μοῦ θύμιζε δαμάλι. Φτάνοντας ἔπάνω, οἱ ταξιδιωτες εἶχαν στρώσει στρωσίδια στό χορτάρι, παλεῦοντας ν' άνάψουν καλή φωτιά. Δίπλα στά στρωσίδια εἶχαν άφημένα τά σαμάρια άπό τά μουλάρια, γαλοτενεκέδες, τριχιές κι άλλα συμπράγκαλα. Χαιρετήσαμε και άγκαλιάσαμε τόν Κώστα και τόν Θανάση. Τά πρόβατα εἶχαν άναπτυχτεῖ παράμερα. Η θέση τους διακρινόταν στό δυνατό φεγγάρι, αλλά γινόταν αἰσθητή κι άπό τή συναυλία τῶν κουδουνιῶν τους. Τά μουλάρια βοσκοῦσαν παρακάτω. Καθίσαμε πάνω στά στρωσίδια, τά πρόσωπά μας φωτίζονταν φευγαλέα καθώς ἔπαιζαν οἱ φλόγες τής φωτιᾶς. Ο Κώστας κι ὁ Θανάσης μᾶς φίλεψαν γιαούρτι και χλωρό τυρί. Γάλα, βραστόγάλα, δέν θέλαμε τέτοια ὦρα. Έμεῖς εἶχαμε κουβαλήσει τυρόπιτα, κεφτέδες, τηγανήτες, φαγώσιμα πού τόσο ἄρεσαν στούς ταξιδιωτες. Καθώς τρώγαμε, ρίχναμε κάτι λίγο και στά σκυλιά. Ο Κολοβός κολλητά δίπλα μου. Μέ κοιτοῦσε, τόν κοιτοῦσα. "Όταν τελειώσαμε μέ τό φαγητό, ή σκυλίτσα, μέ σιγανά βήματα, σχεδόν κλεφτά, ἔφυγε νά πάει πέρα στό κοπάδι. Ο Κώστας τό πρόσεξε και εἶπε: «Η σκύλα πάικε στό πόστο της, ὁ Κολοβός, βλέπεις, μένει ακόμα κοντά στό Γιωργάκη». Πράγματι τόν ἔνιωθα δίπλα μου ὥσπου μέ πῆρε ὁ ὕπνος. Όμως τό πρωί δέν ἦταν πιά στή θέση του. Κάποια στιγμή, ὅταν κοιμόμουν, θά πῆγε κι αὐτός στό δικό του πόστο, τοῦ φύλακα. Έγώ κι ή μάνα ξυπνήσαμε άργούτσικα, εἶχε βγεῖ ὁ ἥλιος. Ρίξαμε νερό στά μουτρα, σηκώσαμε βιαστικά τά στρωσίδια, ἔτοιμαστήκαμε για τόν γυρισμό. Ο Κώστας κι ὁ Θανάσης εἶχαν φορτώσει κιόλας τά μουλάρια. Σέ λίγο, ἄνθρωποι και ζῶα πῆραμε τόν κατήφορο για τό ποτάμι νά περάσουμε άπό τό καμαρωτό γεφύρι άπέναντι. Ένα γεφύρι, τοῦ Δεβελέγκα, ὅπως τό ἔλεγον, στολίδι τοῦ τόπου πού, άντί νά τό κοιτάζουν σαν τά μάτια τους οἱ χωριανοί μου, τό κατεδάφισαν ή μάλλον τό ἄφησαν άσυντήρητο νά πέσει. Τώρα, καθώς βάδιζε τό κοπάδι πάνω στή μεγάλη καμάρα, διαβαίνοντας αντίπερα, ποτάμι, γεφύρι και πρόβατα ἔμοιαζαν μέ άσυνήθιστη κινητή ζωγραφιά.

Γιὰ εἴκοσι μέρες τὰ πρόβατα ἔμειναν χαμηλά, ἔπειτα ἀνέβηκαν στά ψηλώματα. Στάνη θὰ εἶχαν στή θέση Βουλάκα, κάτω ἀπό τήν Τσουκαρέλα. (Ψηλότερη κορυφή τοῦ βουνοῦ Περιστερί, 2295 μ.) Ἐκείνη τήν ἐποχή στά βουνά μας εἶχαν πέσει πολλοί λύκοι. Ὁ ἐμφύλιος πού μαίνονταν, πέρα, πρὸς τό Ζαγόρι, τήν Κόνιτσα, τή Μακεδονία, μέ τή φασαρία του ἔδιωξε τὰ ἄγρια ζῶα ἀπό κει κι αὐτά σκόρπισαν στίς τριγύρω περιοχές. Φόβος γιά τὰ γιδοπρόβατα, ιδίως τίς νύχτες, ἀπό ἐπιθέσεις λύκων. Φύλακας στό κοπάδι μας ἦταν ὁ Κολοβός. Γιὰ χάρη του ἤθελαν κι ἄλλα κοπάδια νά ἴναι μαζί μέ τό δικό μας. Οἱ λύκοι ἀπό τό ἀλύχτημα ἐνός σκύλου, ἀπό τό χρῶμα τῆς φωνῆς του, καταλαβαίνουν μέ ποιόν ἔχουν νά κάνουν. Τό ἴδιο καί τὰ σκυλιά. Ἀκόμα καί τόν ψύχραιμο ἄντρα τόν στιμάρουν. Σ' ἓνα κοπάδι μέ γερό σκυλί δέν πάει εὐκόλα ἓνας λύκος μόνος του. Ἔστω καί μιὰ δαγκωνιά, μέ ἐπιμόλυνση, μπορεῖ νά τοῦ στοιχίσει τή ζωή. Ἀπό τ' ἄλλο μέρος τὰ σκυλιά δέν εἶναι μόνα τους. Ἐχουν μαζί τους τούς βοσκούς, πού καί χωρίς ὄπλο εἶναι φόβητρο. Πάντως, ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, ἐκεῖνα τὰ χρόνια, 1947, 1948, 1949, θύματα ἀπό λύκους δέν εἶχαμε.

Ὅταν, μετά ἀπό καιρό, ἀνέβηκα μιὰ μέρα, στή Βουλάκα, τὰ πρόβατα ἔβοσκαν στήν ἀπέναντι πλαγιά. Στάθηκα πάνω σ' ἓνα βράχο καί φώναξα μ' ὅλη μου τή δύναμη: «Κολοβέεεε!» Πρῶτα κοντοστάθηκε αὐτιασμένος. Ἐπειτα πῆρε τόν κατήφορο φιλογαυγίζοντας χαρούμενα, σάν νά ἄλεγε, «Κοίτα ὦρέ νά δεῖς τί ἔγινε! Ἦρθε καί δέν πῆρα εἶδηση, ἄν εἶναι δυνατόν!..» Σέ λίγο, μετά ἀπό τίς λιχουδιές πού τόν φίλεψα, κάθισε δίπλα μου, χωρίς νά παίρνει τὰ μάτια του ἀπό πάνω μου. Χάιδεψα τήν κεφάλια του, ἀνακάτεψα τό μαλλί του, ἔνιωσα τήν ἀνάσα του, τή ζέστα τοῦ κορμιοῦ του. Ὅμως τὰ μάτια του μέ κοίταζαν τόσο ἔντονα, σάν νά ἔχαν μυστικά πολλά νά ποῦν. Κάτι δικό μας δηλαδή, κάτι μεταξύ μας. Εἶχε τώρα δοκιμαστεῖ, εἶχε δώσει μάχες, σῶμα μέ σῶμα, ἀνάσα μέ ἀνάσα, φοβέρα μέ φοβέρα, βρισιά μέ βρισιά. Τοῦ ἔτυχαν καί δύσκολες στιγμές, μά εἶχε βγεῖ στό τέλος νικητής. Αὐτά ἤθελε νά ἱστορήσει τάχα; Νά διηγηθεῖ τὰ κατορθώματά του; Νά καμαρώσει γι' αὐτά, νά πει μεγάλα λόγια γιά τόν ἑαυτό του; Νά σφαντάξει; Ὅμως, ὅσο κι ἄν πρόσεξα, δέν εἶδα κανένα ἴχνος ἔπαρσης μέσα στά μάτια του, κανένα ἴχνος ξιπασιάς, κανένα φουσκωμένου ἐγώ. Ὅ,τι διάκρινα, ὅ,τι ἀναγνώρισα, δέν ἦταν ἄλλο ἀπό ἓνα αἶσθημα φιλίας, ἓνα αἶσθημα ἀφοσίωσης, αἶσθημα βαθιάς ἐμπιστοσύνης. Καί πολλά ἄλλα πού ἀδυνατῶ νά τά πῶ, ἀδυνατῶ νά ἐκφράσω. Χάνει κανεῖς τὰ λόγια του θέλοντας νά πει τί λένε τὰ μάτια ἀγαπημένων σκύλων.

Ἐπειτα ἦρθαν μέρες δύσκολες. Ὁ Κώστας θά πήγαινε στόν στρατό, τό κοπάδι θά πουλιόταν. Ὁ Κολοβός, γιά κάποιον λόγο, δέν ἀκολούθησε τό δικό μας κοπάδι. Ἐτσι ἔμεινε στό σπίτι μας. Ὅμως δέν τοῦ ἄρεσε, δέν ἤθελε νά κάθεται δεμένος. Ἐβαλε τίς φωνές, ἔκλαιγε, οὐρλιαζε. Τόν ἔδωσαν σ' ἕνα χωριανό πού διατηροῦσε ἕνα κοπάδι γιδοπρόβατα, κάτω, κοντά στό ποτάμι. Φύλακας πάλι, μά ὄχι ὅπως στά δικά μας πρόβατα πού μεγάλωσε μαζί τους. Στό μεταξὺ ἐγὼ ἔφυγα γιά σπουδές. Πέρασαν τά χρόνια, ξεχαστήκαμε καί μέ τόν Κολοβό. Μιά μέρα τό ἔφερε ἡ τύχη νά συναντηθῶ, καλοκαίρι, μέ μερικούς συνομήλικους στό χωριό. Θυμηθήκαμε τά παλιά, τά παιχνίδια μας, τίς ἐκδρομές μας, τούς ἀθλητικούς ἀγῶνες μας, τίς θεατρικές παραστάσεις μας, τά ψαρέματα, τίς βουτιές, στήν ὄβιρα τῆ Γεράνια. Μέ τό ἕνα καί μέ τ' ἄλλο, σάν νά μήν πέρασαν τά χρόνια, σάν νά γίναμε παιδιά, πήραμε πάλι τόν δρόμο γιά τήν ὄβιρα τῆ Γεράνια. Φτάσαμε, ξεντυθήκαμε, βουτήξαμε. Τό ποτάμι τό βρήκαμε ἀπαράλλαχτο. Κι ἐμεῖς τό ρίξαμε στά παιχνίδια, στό κυνηγητό, στά μακροβούτια, στίς φωνές. Εἶναι ἐκεῖ ἕνας βράχος μακρόστενος, πού τόν βρίσκει ἡ ροή τοῦ ποταμοῦ σχεδόν κάθετα. Μετά τόν βράχο ἡ ροή χάνει τή φορά της, σχηματίζοντας μιά πλατιά ὄβιρα, ὅπου κολυμπούσαμε. Κάποια στιγμή οἱ φίλοι μου πρόσεξαν ξαπλωμένο ψηλά στόν βράχο ἕνα μεγαλόσωμο σκυλί. Τό εἶδα κι ἐγὼ κι ἔτρεξα κοντά του. Ἦταν ὁ Κολοβός. Παράξενο πράγμα: σκυλί φύλακας νά φύγει ἀπό τό κοπάδι καί νά νά πλησιάσει ἀνθρώπους πού κάνουν φασαρία. Κι ὄχι μόνο σκυλί φύλακας, ἀλλά κάθε ἀγροτικό σκυλί θά κρατοῦσε ἀποστάσεις. Ἐκεῖνος καθόταν ἤσυχος. Ὅταν τοῦ μίλησα δέν σηκώθηκε, ἀλλά μέ κοίταξε τόσο ἀγαθά, τόσο γνώριμα καί φιλικά, πού ἔνωσα ἄσχημα γιά τήν ἀπουσία μου τόσον καιρό, χωρίς νά ζητήσω κάποια φορά νά τόν συναντήσω. Τοῦ χάιδεψα, ὅπως ἄλλοτε, τό κεφάλι του, ἀνακάτεψα τό μαλλί του, χτύπησα ἐλαφρά τή ράχη του. Καμιά ζωηράδα. Φανερό πώς ὁ Κολοβός ἦταν πολύ κακοπαθημένος. Ἐμεινα μαζί του ὡς τήν ὥρα πού οἱ φίλοι μου ντύθηκαν κι ἐτοιμάστηκαν νά φύγουν. Τόν ἄφησα ἐκεῖ ξαπλωμένο. Ἀργότερα τόν εἶδα ἀπό ἀπέναντι νά σηκώνεται καί νά φεύγει ἀργά ἀργά. Ἀναρωτήθηκα πάλι γιατί μᾶς πλησίασε. Σκέφτηκα πώς θά γνώρισε τή φωνή μου ἢ θά μύρισε τά ροῦχα μου καί παρακινήθηκε, ἀπό τήν παρουσία μου, νά ἔρθει ἐκεῖ. Σύντομα ἔμαθα πώς ὁ Κολοβός μᾶς ἄφησε χρόνους. Ἄν, ὅπως λένε, τά σκυλιά προαισθάνονται τό τέλος τους, μπορεῖ νά θέλησε νά μέ δεῖ γιά τελευταία φορά. Νά μ' ἀποχαιρετήσει.

ΥΓ. Αὐτή τήν ἱστορία τήν ἔχω πει πολλές φορές σέ φίλους μου. Ἡ Κατερίνα Συνοδινῶ, ἡ γυναίκα μου, τήν ἔχει βαρεθεῖ. Κι ὅταν πάω νά τήν ξαναρχίσω, βάζει τίς φωνές: «Πάλι γιά τόν Κολοβό θά μάς πείς;». Ὅμως ἡ μνήμη του μέ συντροφεύει.

Ὀκτώβρης 2022